

פרק כ' (2) / מרד שבע בן בכרי (ההמשך)

מי הם "עבדי אֲדֹנָיִךְ"? רש"י מפרש שהכוונה לעבדי דוד המלך. אך נראים יותר דברי רד"ק, שהכוונה לאנשיו של יואב, שהיה מבוגר מאבישי.³ וכן משתמע מן הפסוק הבא:

(ז) וַיֵּצְאוּ אַחֲרָיו אַנְשֵׁי יוֹאָב וְהַכֹּהֲנִים וְהַפְּלִטִים וְכָל הַגִּבּוֹרִים וַיֵּצְאוּ מִירוּשָׁלַם לְרֹדֵף אַחֲרֵי שִׁבְעֵ בֶן בְּכָרִי:

לפי זה תובן גם התפנית המפתיעה בהמשך הדברים:

(ח) הֵם עִם הָאֲבָן הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן⁴ וְעַמְשָׂא בָּא לִפְנֵיהֶם וַיּוֹאֵב חָגוֹר מְדוּ לְבָשׁוּ...

כשמגיעים אבישי ואנשיו לגבעון, מתברר פתאום שגם יואב עמו. מסתבר שיואב עודנו נאמן לדוד, וכראותו את מצוקת המלך, התגבר על העלבון מפיטוריו והצטרף ללוחמים על מנת לדכא את המרד. שוב אנו פוגשים בצד החיובי שבאישיותו המורכבת של יואב ובנאמנותו הגדולה לדוד.

ואולם, הדבר המפתיע יותר בפסוק הוא מציאת עמשא בגבעון. כזכור, עמשא נשלח לגייס את אנשי יהודה בתוך שלושה ימים, אך נכשל בתפקידו ואיחר. עמשא אמור אפוא להיות ביהודה, משלים את תהליך הגיוס האטי. במקום זאת אנו מוצאים אותו בגבעון, בלב לבה של נחלת בנימין⁵ – שבטו של שבע בן בכרי!

מסתבר אפוא שעמשא בן יתר בוגד כאן בדוד בשנית. משנכשל במשימתו, מחליט שר הצבא של אבשלום במרד הראשון לערוק ולהצטרף גם למרד השני. אפשר שעמשא גם התאכזב מאי-ההתגייסות של אנשי יהודה, וראה בה אות לחולשתם של אנשי דוד. על כל פנים, נראה שהימצאותו בבנימין מלמדת כי בגד בדוד.

כאמור, במקום זה נמצא גם יואב בן צרויה, וכעת נתקלים זה בזה שני שרי הצבא של דוד – המודח והמורד:

...וַעֲלוּ חָגוֹר חֶרֶב מִצְמַדְתָּ עַל מַתְנֵי בְּתֵעֶרָה וְהוּא יָצָא וַתִּפֹּל:⁶ (ט) וַיֵּאמֶר יוֹאָב לְעַמְשָׂא הַשְּׁלוֹם אֵתָה אַחִי וַתִּחַזַּד יָדִי מִיָּוָב בְּזָקוֹן עַמְשָׂא לְנֶשֶׁק לוֹ: (י) וְעַמְשָׂא לֹא נִשְׁמַר בְּחֶרֶב אֲשֶׁר בְּיַד יוֹאָב וַיִּפְּהוּ בָּהּ אֶל

א. כישלונו של עמשא בן יתר

דוד שולח את עמשא בן יתר, שר צבאו החדש, לאסוף את צבא יהודה, על מנת לדכא את מרד שבע בן בכרי במהירות. אבל עמשא נכשל כבר בתפקידו הראשון:

(ד) וַיֵּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל עַמְשָׂא הַזֶּעֶק לִי אֵת אִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַתָּה פֹּה עִמָּד:¹ (ה) וַיֵּלֶךְ עַמְשָׂא לְהַזְעִיק אֶת יְהוּדָה וַיִּחַר מִן הַמוֹעֵד אֲשֶׁר יָעָדוּ:

סתם המקרא ולא פירש מדוע נכשל עמשא. עקרונית, ייתכנו שני הסברים לכישלון. אפשר שהוא נובע מן הנסיבות, קרי: מן המבוכה שלאחר מרד אבשלום. אנשי יהודה מצאו עצמם במצב מוזר: עד לא מכבר נמנו רבים מהם עם המורדים בדוד, וכעת, זמן קצר לאחר מכן, הם נקראים לצאת עבורו למלחמה בשאר שבטי ישראל. מציאות זו עשויה להיות הסיבה להססנות בהיענות לצו הגיוס של עמשא. מנגד, גם תומכיו של דוד בזמן מרד אבשלום התקשו, מן הסתם, להתייבב מאחורי עמשא בן יתר, האיש שהיה מזוהה כל כך עם מרד אבשלום.

ברם, ייתכן שהכישלון הוא בעיקר של עמשא עצמו. אם בגלל הנסיבות שזכרו לעיל, אם בגלל העדר יכולת צבאית ברמה שהורגל בה דוד מיואב בן צרויה ואם מסיבה אחרת – נראה שהתפקיד היה פשוט 'גדול עליו'. עד כה לא ניכרו בעמשא יכולות פיקודיות מיוחדות, ובמבחן הצבאי היחיד שעמד בפניו כשר הצבא של אבשלום הוא נכשל לחלוטין.

על כל פנים, דומה שהמקרא סתם את סיבת הכישלון על מנת לחדד בכך את דבר כישלונו של מישהו אחר: המלך דוד. בפרק הקודם (שיעור 41) עמדנו על אי-ההגינות שבפיטורי יואב בן צרויה דווקא לאחר מערכה שניהל כראוי ומינוי עמשא בן יתר המורד במקומו. כעת דוד משלם את המחיר על צעד זה, ומצבו הולך ומחמיר: הסיכוי לקטוע את המרד בעודו באבו הולך וקטן, והמרד עלול לצבור מומנטום.

ב. הריגת עמשא

האיחור של עמשא בגיוס אנשי יהודה מטריד מאוד את דוד, ובלית ברירה הוא פונה לאיש הצבא הבכיר האחרון שניתן לפנות אליו – אחיו של יואב, אבישי בן צרויה:

(ו) וַיֵּאמֶר דָּוִד אֶל אֲבִישֵׁי עֵתָה יֵרַע לָנוּ שִׁבְעֵ בֶן בְּכָרִי מִן אֲבִשְׁלוֹם אֵתָה קַח אֶת עַבְדֵי אֲדֹנָיִךְ וְרֹדֵף אַחֲרָיו מִן מְצָא לוֹ עֵרִים בְּצִרְתָּ וְהִצִּיל עֵינָנו:²

3 והשווה דברי אוריה החתי לדוד: "ואדני יואב ועבדי אדני על פני השדה חנים" (שמ"ב י"א, יא).

4 הצירוף "אבן גדולה" משמש במקומות שונים במשמעות של במה, כמו האבן הגדולה שאנשי בית שמש העלו עליה לה' את הפרות ששלחו הפלשתים עם ארון ה' (עיין שמ"א ו', יד), והאבן שהקריב עליה שאול לאחר שהעם אכל על הדם (שם י"ד, לג-לה); ועיין גם יהושע כ"ד, כו. ייתכן אפוא ש"האבן הגדולה אשר בגבעון" היא הבמה הגדולה שבגבעון (עיין מל"א ג', ד).

5 על משמעותה של גבעון כחלק מנחלת בנימין, ובפרט כמקום מושבה של משפחת בית שאול, עמדנו לעיל פרק ב' (שיעור 4).

6 המילים "והוא יצא ותפל" קשות. רוב המפרשים ביארן, שכאשר "יצא" יואב לקראת עמשא בן יתר נפלה החרב מתערה, יואב התכופף ואחז בה מבלי שעמשא שם לב לכך, וכך הצליח להרוג את עמשא, כאמור להלן פס' י: "ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב".

1 כלומר: "לסוף שלשת ימים הוי זהיר להיות עומד כאן לפני" (רש"י).

2 המילים "והציל עיננו" קשות. רש"י פירש שזהו מקרא קצר, ושיעורו: 'הציל עצמו מעיננו'. ואילו רלב"ג פירש כי הכוונה ש'שבע ימשוך מאתנו אנשים באותן ערים בצורות ויצרפם למחנהו'. ועיין רד"ק ודעת מקרא.

דוד הוא שעומד מאחורי המעשה. בפרקנו התמונה הפוכה: דוד הוא שפילג את העם ביחס המועדף שנתן לשבט יהודה, ובכלל זה הדחת יואב ומינוי עמשא בן יתר במקומו; אבל יואב, למרות היחס שקיבל, לא נמנע מלסייע לדוד בשעת מצוקה, נחלץ לעזרתו, ובסופו של דבר דוכא מרד שבע בן בכרי בזכותו.⁸

ואכן, לאחר הריגת עמשא חזרו העניינים למסלולם:

(יא) וְאִישׁ עֶמֶד עָלָיו מִנְעָרֵי יוֹאָב וַיֹּאמֶר מִי אֲשֶׁר חָפֵץ בְּיוֹאָב וּמִי אֲשֶׁר לְדוֹד אַחֲרֵי יוֹאָב: (יב) וַעֲמֹשָׁא מִתְגַּלֵּל בְּדָם בְּתוֹךְ הַמְּסֵלָה וַיֵּרָא הָאִישׁ כִּי עֶמֶד כָּל הָעָם וַיִּסָּב אֶת עֲמֹשָׁא מִן הַמְּסֵלָה הַשְּׂדֵה וַיִּשְׁלַף עָלָיו בְּגָד כְּאֲשֶׁר רָאָה כָּל הַבָּא עָלָיו וַעֲמֵד: (יג) כְּאֲשֶׁר הִגָּה מִן הַמְּסֵלָה עֵבֶר כָּל אִישׁ אַחֲרֵי יוֹאָב לְרֹדֵף אַחֲרֵי שְׂבַע בֶּן בְּכָרִי: (יד) וַיַּעֲבֵר⁹ בְּכָל שְׂבִטֵי יִשְׂרָאֵל אֲבֵלָה וּבֵית מַעֲכָה¹⁰ וְכָל הַבְּרִים¹¹ וַיִּקְהָלוּ וַיָּבִאוּ אֶף אַחֲרָיו:

נערו של יואב הכריז באוזני אנשי דוד בבירור, כי מכאן ואילך אין עוד ניגוד בין יואב לבין דוד, ולכן "מי אשר לְדוֹד אַחֲרֵי יוֹאָב". בסצנה הבאה יש ביטוי ספרותי ברור ליחסו של המקרא לעמשא בן יתר: גופתו של עמשא, המתבוססת בדמה, עיכבה את הלוחמים שיצאו לדכא את המרד; רק לאחר שהוזזה בביזיון אל השדה שבצד הדרך, ובגד הושלך עליה, המשיכו כל הלוחמים לרדוף אחרי שבע בן בכרי. בכך המקרא מבקש לומר, שגם במותו עיכב עמשא בן יתר את המשימה שבה נכשל, עד אשר הושלך מן הדרך כנצר נתעב,¹² והלוחמים המשיכו בעקבות יואב בן צרויה.

הַחֹמֶשׁ וַיִּשְׁפֹּף מַעֲיו אֶרְצָה וְלֹא שָׁנָה לוֹ וַיָּמַת וַיּוֹאָב וְאַבְיָשִׁי אַחֲיו רָדַף אַחֲרֵי שְׂבַע בֶּן בְּכָרִי:

יואב נוהג בערמומיות. הוא מאחז את עיני עמשא כאילו פניו לשלום, מחליש את ערנותו ומכהו מכה ניצחת. יש דמיון ניכר בין תיאור הריגת עמשא ובין תיאור הריגתו של שר צבא אחר – אבנר בן נר – שעליה עמדנו בהרחבה בפרק ג' (ראה שיעור 7):

1. בשני המקרים יואב פוגע בשר צבא של האויב שהצטרף לדוד בעקבות כישלונו של הצד השני.
2. בשני המקרים יואב מערים על הנרצח ומראה עצמו כמי שפניו לשלום. בסיפורנו יואב פונה לעמשא בשאלת שלום ובנשיקה, ובפרק ג' הוא נכנס עם אבנר בדברים.
3. בשני המקרים יואב מנצל את חוסר הזהירות של יריבו ומכהו אל החומש.
4. לשני האירועים זיקה לעיר גבעון: עמשא נהרג בגבעון, ואבנר נהרג כנקמה על דמו של עשהאל, אחיהם של יואב ואבישי, שאבנר הרגו בקרב על הברכה בגבעון.

ואכן, גם דוד המלך כרך את שני האירועים כאחד, ובצוואתו לשלמה דרש ממנו למצות את הדין עם יואב בן צרויה על "אֲשֶׁר עָשָׂה לְשֵׁנֵי שְׂרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן נֵר וְלַעֲמֹשָׁא בֶּן יֵתָר וַיְהִיגֵם וַיִּשֶׂם דָּמֵי מַלְחָמָה בְּשֵׁלֶם וַיִּתֵּן דָּמֵי מַלְחָמָה בְּחֶגְרֵתוֹ אֲשֶׁר בְּמִתְנָיו וַיִּבְנְעֵלוּ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו"⁷ (מ"א ב, ה).

ואולם, הדמיון שבין שני התיאורים רק מבליט את ההבדל המהותי ביניהם; וכך גם הדמיון בין הניסוח "וַיּוֹאָב וְאַבְיָשִׁי אַחֲיו רָדַף אַחֲרֵי שְׂבַע בֶּן בְּכָרִי" לבין האמור לאחר הריגת אבנר: "וַיּוֹאָב וְאַבְיָשִׁי אַחֲיו הִרְגוּ לְאַבְנֵר עַל אֲשֶׁר הָמִית אֶת עֲשֵׂהָאֵל אַחֲיָהֶם בְּגִבְעוֹן בְּמַלְחָמָה" (ג, ו). בהריגת אבנר פעלו יואב ואבישי מתוך אינטרס אישי, כגמול על הריגת עשהאל; וכבר ראינו בהרחבה בפרק ג' (שיעורים 7-8) שנקמת הדם הזאת לא הייתה מוצדקת, ואף הסבה נזק גדול לדוד. כאן, לעומת זאת, המקרא מעיד שההריגה לא באה ממניע אישי, כי אם מרצון לקטוע את מרד שבע בן בכרי בעודו באֵבו, וניתן לראות בכך הצדקה של המקרא להריגת עמשא בן יתר, שר הצבא הבודגני.

אם כנים הדברים, לא צדק דוד בכרכו את שני המעשים בחדא מחתא. הריגת אבנר הייתה מעשה רצח, ואילו הריגת עמשא הייתה מעשה נכון. שוב אנו עדים לתופעה שכבר עמדנו עליה כמה פעמים בעבר, שהמקרא יוצר ניגוד בין דוד ובין יואב: במקום שדוד נוהג כשורה יואב הוא הדמות השלילית, ולהפך. בהקשר שלנו, בפרק ג' דוד הוא שנהג כשורה, בניסיון לאחד את כל שבטי ישראל תחתיו, ויואב הוא שכמעט הרס את תהליך האיחוד, כשהרג את אבנר מאינטרס אישי (בלתי-מוצדק!) ועורר את חשדו של העם כי

8 ואכן, מהניסוח "וַיּוֹאָב וְאַבְיָשִׁי אַחֲיו רָדַף אַחֲרֵי שְׂבַע בֶּן בְּכָרִי" משתמע שיואב הפך לדמות הדומיננטית, ואבישי טפל לו (השווה למשל "וַיַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמְרָה לֹא" [בראשית ל"א, יד]) – שלא כמו שעשה דוד, שפנה לאבישי בלבד.

9 הפסוק כולו עשוי להתפרש הן על שבע בן בכרי (כדעת רש"י), שעבר בכל ישראל עד לצפון הארץ כדי לגייס לשרותו, הן על יואב בן צרויה (כדעת מצודת דוד), שעבר בכל שבטי ישראל כדי להחזירם למלכות דוד ולגייסם נגד שבע בן בכרי.

10 הכוונה לעיר ששמה אָבֵל בֵּית מַעֲכָה (ראה מ"א ט"ו, כ) – להבדיל מערים אחרות שנקראו אָבֵל, כגון "אבל מחולה" (שופטים ז', כב) ו"אבל השטים" (במדבר ל"ג, מט). אָבֵל בֵּית מַעֲכָה היא עיר בצפון-מזרח הארץ, ומקובל לזהותה עם תל אביל של היום, בין מטולה ובין כפר גלעדי. יש הקושרים בין מעכה ובין שבט בנימין (שממנו בא, כזכור, שבע בן בכרי), על פי דה"א ז', ו-יז, ששם משמע כי מכיר בן מנשה היה נשוי למעכה, שהייתה כנראה מבנימין; ומעכה הוא גם שם אשתו של אבי המשפחה שבית שאול בא ממנה (עיין שם ח', כט). עם זאת, יש לציין שפסוקים אלו בספר דברי הימים קשים לקריאה וסתומים במידה רבה.

11 מיהם או מהם "הַבְּרִים"? רש"י כתב: "לא ידעתי מהו". מצודת דוד כתב שהכוונה לשם מחוז, ובו מקומות ואנשים רבים. ואילו רלב"ג משער שהכוונה לבארותים, בהנחה שהפסוק עוסק בשבע בן בכרי (ראה הערה 9), שהרי בארות נחשבת על ערי בנימין (עיין יהושע י"ח, כה; ועיין דברינו לעיל פרק ד' [שיעור 9] על מעמדה של העיר בארות), ועל כן סביר שייקהלו אחרי שבע בן בכרי. ויש משערים שהכוונה לבני בְּרִי בן צוֹפַח משבט אשר, הנזכר בדה"א ז', לו.

12 והשווה: "פָּנּוּ דָרָךְ הָעָם סָלוּ סָלוּ הַמְּסֵלָה סָקְלוּ מֵאֲבָן" (ישעיהו ס"ב, י). גם בפסוק זה מדובר על פיני המסילה מן המכשולים שיש בה.

7 דומה שהמילים "וַיִּתֵּן דָּמֵי מַלְחָמָה בְּחֶגְרֵתוֹ אֲשֶׁר בְּמִתְנָיו וַיִּבְנְעֵלוּ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו" רומזות לאמור בפרקנו "וְעָלָיו חֶגֶר חָרֵב מִצְמַדֵּת עַל מִתְנָיו בְּתַעֲרָה וְהוּא יָצָא וַתִּפֹּל".

*****
* כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון ולרב אמנון בזק, תש"ע *
* עורך: בעז קלוש *
*****
* בית המדרש הווירטואלי *
* מיסודו של *
* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *
* לביטול רישום לשיעור: *
* <http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php> *
*****